

KRONIKA

**KONFERENCJA POPULARNONAUKOWA
„ZRYW WIELKOPOLAN W ICH MAŁYCH OJCZYZNACH.
POWSTANIE WIELKOPOLSKIE 1918/1919 I JEGO ZNACZENIE
W WALCE O GRANICE RZECZYPOSPOLITEJ”
(19 WRZEŚNIA 2018 ROKU, HOTEL RODAN W KÓRNIKU)**

Konferencja zorganizowana została w ramach obchodów 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Organizatorami konferencji byli Biblioteka Kórnicka oraz Burmistrz Miasta i Gminy Kórnik. Do udziału zaproszeni zostali historycy, znawcy tego okresu, oraz regionaliści, dla których tematyka powstania jest szczególnie bliska. Referaty wygłosili:

- prof. Bogusław Polak – „Wojskowe aspekty powstania wielkopolskiego”;
- prof. Michał Polak – „Głównodowodzący powstania wielkopolskiego: mjr Stanisław Taczak i gen. Józef Dowbór-Muśnicki”;
- prof. Przemysław Matusik – „Geneza powstania wielkopolskiego”;
- dr Michał Krzyżaniak – „Wielkopolska w kadrze. Parę słów o fotografiach i fotografiach z lat 1818–1819”;
- prof. Władysław Chałupka – „Kórnicy leśnicy w powstaniu wielkopolskim”;
- Grzegorz Kubacki – „Zapomniani bohaterowie. Bracia Skrzydlewscy i Antoni Janus w walkach o polskość Grodziska Wielkopolskiego”;
- uczniowie Liceum Ogólnokształcącego im. Generałowej Jadwigi Zamoyskiej w Kórniku przedstawili prezentację – „Powstanie wielkopolskie na ziemi kórnickiej”, przygotowaną pod opieką dr Katarzyny Czachowskiej.

Konferencja została zarejestrowana i udostępniona na stronie internetowej <https://www.youtube.com/watch?v=F5BjeG00H0g>.

Konferencję poprzedziło otwarcie wystawy „Ku Niepodległej. Powstanie Wielkopolskie w zbiorach Biblioteki Kórnickiej” w Sali Czarnej zamku kórnickiego oraz odsłonięcie muralu przygotowanego przez kibiców Lecha Poznań, a sfinansowanego przez firmę ENEA. Imprezy te stanowiły inaugurację tegorocznych Kórnickich Dni Nauki.

Z ramienia Biblioteki konferencję przygotowała Małgorzata Potocka.

Małgorzata Potocka

SESJA POPULARNONAUKOWA
**„QUO VADIS FRATER? HISTORIA I DZIEŃ DZISIEJSZY
KÓRNICCO-BNIŃSKIEGO BRACTWA KURKOWEGO”**

(15 PAŹDZIERNIKA 2018, ZAMEK W KÓRNIKU)

Sesja, przygotowana z okazji 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, zorganizowana została przez Bibliotekę Kórnicką we współpracy z Urzędem Miasta i Gminy Kórnik oraz Kórnicko-Bnińskim Bractwem Kurkowym.

Referaty wygłosili: Grzegorz Kubacki (Biblioteka Kórnicka), Roman Czechoski (Kórnicko-Bnińskie Bractwo Kurkowe), Kazimierz Krawiarz (Kórnicko-Bnińskie Bractwo Kurkowe), Jan Grabkowski (starosta poznański), ks. kanonik Franciszek Sikora (proboszcz w Bninie), Marek Baranowski (prezes Kórnicko-Bnińskiego Bractwa Kurkowego), Jerzy Lechnerowski (burmistrz Kórnik), dr Paweł Redlarski (Miejska Biblioteka Publiczna w Tucholi), Andrzej Wegner (prezes Bractwa Kurkowego w Tucholi) i Roch Tarczewski (Kórnicko-Bnińskie Bractwo Kurkowe). Prelegenci przedstawili historię Bractwa Kurkowego, rolę, jaką odgrywało ono w lokalnej społeczności od XVIII wieku do II wojny światowej, a także znaczenie reaktywowania tej organizacji w latach 80. XX wieku. Podkreślono, iż działalność bractw kurkowych na przestrzeni lat zmieniała się – dawniej ich członkowie broniли miast i ludności, uczyli, jak posługiwać się bronią, podczas gdy dziś angażują się w charytatywną i patriotyczną działalność gmin oraz samorządów.

Sesji towarzyszyła wystawa medali, fotografii i dokumentów związanych z Bractwem Kurkowym ze zbiorów Biblioteki Kórnickiej.

Współorganizatorem sesji i wystawy ze strony Biblioteki Kórnickiej była Małgorzata Potocka.

Małgorzata Potocka

WYSTAWA

**„DZIAŁYŃSCY I ZAMOYSCY – WIELKOPOLSKIE RODY
W WALCE O NIEPODLEGŁOŚĆ”**

(5 XII 2017 – 16 XII 2018)

Wystawę zorganizowano w ramach ogólnonarodowych obchodów 100-lecia odzyskania niepodległości, a także 100. rocznicy wybuchu powstania wielkopolskiego. Celem ekspozycji było przypomnienie patriotycznych zasług właścicieli dóbr kórnickich – Działyńskich i Zamoyskich. Na 32 planszach przedstawiono ich wielopokoleniową służbę idei niepodległości – walkę zbrojną oraz prace organiczne: społeczne, polityczne i kulturalne. Przyjęto problemowy układ narracji. Na poszczególnych planszach opisano tworzenie biblioteki i muzeum w zamku kórnickim, symbolikę architektury i wnętrz zamkowych; udział Tytusa i Jana Działyńskich w kolejnych powstaniach oraz poniesione wskutek tego ofiary; ich pasje kolekcjonerskie, wydawnictwa, działalność parlamentarną i w towarzystwach naukowych.

Należne sobie miejsce otrzymali Zamoyscy – działalność emigracyjna gen. Władysława i uczestnictwo w wojnie krymskiej; zasługi jego syna Władysława – żarliwego patrioty i ascety (uratowanie dla Polski części Tatr z Morskim Okiem i przekazanie dóbr kórnickich narodowi jako Fundacji „Zakłady Kórnickie”).

Obszernie opisane zostały prace kobiet – ochronki i biblioteki dla ludu żony Tytusa, Celestyny z Zamoyskich, Szkoła Domowej Pracy Kobiet jej córki Jadwigi, opieka nad polskimi emigrantami we Francji podczas pierwszej wojny światowej prowadzona przez córkę Jadwigi – Marię.

Przypomniano także udział kórniczan w powstaniu wielkopolskim – obronę Bazaru podczas pobytu Paderewskiego i zdobycie dworca kolejowego.

Poszczególne teksty, obok informacji biograficznych, zawierały częste odwołania do szerszych kontekstów historycznych i kulturowych. Waloru autentyczności przydawały im liczne cytaty z wypowiedzi bohaterów opisów.

Na planszach zamieszczono także bogaty materiał ilustracyjny, były to fotografie, obrazy, pocztówki, grafiki, militaria, meble, biżuteria, naczynia, odzież, medale, mapy, atlasy, plany, księgi rękopiśmienne i drukowane, listy, notatki, rachunki, dyplomy.

Cała ekspozycja przywoływała wzory osobowe dumnych, niepodległych Polaków, zdolnych i do heroicznych czynów, i do wysiłku pracy organicznej. Realizowali oni program budowania polskiej wspólnoty historycznej oraz rozszerzenia jej społecznego zasięgu poprzez podnoszenie poziomu moralnego i cywilizacyjnego ludu. Wysoką pozycję społeczną i majątkową traktowali jako zobowiązanie do odpowiedzialności za sprawę polską – aż do poświęcenia dla niej życia i majątku.

Wystawa była dziełem zbiorowym kilku pracowników Biblioteki Kórnickiej, którzy w jej przygotowanie włożyli wiele pasji i osobistego zaangażowania.

Redakcja

WYSTAWA
**„KU NIEPODLEGŁEJ. POWSTANIE WIELKOPOLSKIE
W ZBIORACH BIBLIOTEKI KÓRNICKEJ”**

(19 IX – 16 XII 2018)

W 2018 roku przypadła 100. rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości. Dla upamiętnienia tego wydarzenia w Bibliotece Kórnickiej została zorganizowana wystawa zatytułowana „Ku Niepodległej. Powstanie Wielkopolskie w zbiorach Biblioteki Kórnickiej”. W Sali Czarnej zamku zaprezentowano oryginały powstań-
czych dokumentów, zdjęcia, odznaczenia i egzemplarze prac o powstaniu.

Do ciekawszych eksponatów należała rękopiśmienna mapa (sygn. M II 267) o wymiarach 30 × 38 cm. Przedstawiała ona centrum Poznania, tzw. Ring cesarski, wyznaczony dzisiejszymi ulicami: Królowej Jadwigi, al. Niepodległości, Solną, Wolnicą, Małe Garbary i prawobrzeżną Śródkę oraz fragment dzielnicy Miasteczko z kościołem św. Rocha. Mapa powstała najprawdopodobniej około 1919 roku. W katalogu kartograficznym Biblioteki Kórnickiej widnieje wpis – „prawdopodobnie mapa przygotowana dla potrzeb powstania wielkopolskiego”. Na mapę zostały naniesione różne obiekty, które ponumerowano i opisano. Autorem tych wpisów – i być może całej mapy – jest najprawdopodobniej Zygmunt Celichowski (1845–1923), którego syn Stanisław (1885–1947) był dowódca Kompanii Kórnickiej w powstaniu wielkopolskim. Kompania Kórnicka została dofinansowana z kasy dóbr Biblioteki Kórnickiej, zarządca Zygmunt Celichowski, z polecenia Władysława Zamoyskiego, wypłacał również zapomogi dla rannych oraz sfinansował pogrzeb poległych. Mapa jest najprawdopodobniej odwzorowaniem planu Poznania sprzed 1838 roku wydanego przez Hoffmanna, a znajdującego się również w zbiorach Biblioteki Kórnickiej. Świadczy o tym chociażby podobna numeracja obiektów czy też skala. Zasadniczą różnicą między tymi dokumentami jest istnienie ul. Nowej (obecnie Ignacego Paderewskiego), przebitej w 1838 roku, oraz zaznaczenie nowych obiektów, których nie ma na mapie Hoffmanna. Można

uznać, że mapa jest swego rodzaju odzwierciedleniem działalności Kompanii Kórnickiej w Poznaniu.

Pokazano również prace dyplomowe pisane w latach 60. i 70. XX wieku w Studium Nauczycielskim w Poznaniu pod kierunkiem Ludwika Gomolca¹. Tworzą one zbiór dotyczący najczęściej historii miasteczek, wsi, regionu, skąd pochodzili ich autorzy. Pisane były według schematu „Moja miejscowość podczas powstania wielkopolskiego” lub „Moja miejscowość w latach 1914–1945”. To sprawiło, że zapisany tam obraz wydarzeń był budowany na źródłach pierwotnych, niepowielanych, na relacjach bezpośrednich świadków. Autorzy docierali do żyjących jeszcze wówczas powstańców wielkopolskich i zamieszczali ich wspomnienia w swoich opracowaniach. Prace te zawierają również niepublikowane nigdzie dotąd fotografie, dokumenty, zaświadczenia (zbiór liczy prawie 200 jednostek).

Zaprezentowano materiały nadsyłane na różne konkursy ogłaszane cyklicznie w powojennej Polsce. Szczególnie cenne są wspomnienia Zygmunta Wieliczki² i Stanisława Nogaja³.

Bardzo interesujące są oryginalne wspomnienia Niemców z walk powstańczych – jedno dotyczy frontu północnego, a drugie momentu wybuchu powstania w Poznaniu 27 grudnia 1918 roku. Ten ostatni dokument jest o tyle ciekawy, że przedstawia relację niemieckiego oficera, który z Torunia wioził żołd do garnizonu poznańskiego. Według raportu, który złożył swoim przełożonym, pieniądze mieli mu zabrać powstańcy.

Pokazano również order i odznaczenia nadane za udział w powstaniu. Dwa historyczne mundury zaprezentowane na wystawie zostały użyczone przez dowództwo 12. Wielkopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej, która swą tradycję

¹ Ludwik Gomolec (1914–1996) – działacz społeczny, historyk, krajoznawca. Autor wielu książek i artykułów dotyczących historii Wielkopolski, ceniony popularyzator. Przez lata zgromadził potężne archiwum materiałów, zawierające wiele unikatów i białych kruków. Po jego śmierci archiwum uległo rozproszaniu, wiele materiałów zaginęło. Część spuścizny trafiła do Biblioteki Kórnickiej.

² Zygmunt Wieliczka (1890–1975) – uczestnik powstania wielkopolskiego, publicysta, historyk. Pod koniec życia napisał opracowanie *Na pożegnanie* (1971 r.), będące podsumowaniem jego wieloletnich sporów, polemik z innymi uczestnikami powstania, jak i krytycznym komentarzem literatury dotyczącej powstania wielkopolskiego.

³ Stanisław Nogaj (1897–1971) – jeden z zasłużonych bojowników o niepodległość i wyzwolenie ziem polskich spod zaboru pruskiego. Uczestnik powstania wielkopolskiego, śląskiego, wojny na Wschodzie. Na czele swojego oddziału dokonywał walecznych czynów w czasie bojów o Ławicę w Poznaniu, w Szubinie czy Szamocinie. Na wystawie pominięto kontrowersyjne działania jego oddziału. W naszych zbiorach znajdują się unikatowe, poszukiwane od dekad przez wielu historyków relacje Stanisława Nogaja z walk na froncie północnym.

buduje w nawiązaniu do pamięci powstania wielkopolskiego. Eksponowano również unikatowy album poznańskiego fotografa Kazimierza Gregera (1887–1967) zawierający fotografie z 1919 roku.

Zbiory uzupełniała bogata literatura przedmiotu – opracowania, syntezy, zbiory wspomnień. Wśród nich na szczególną uwagę zasługuje broszura z 1919 roku *Jak powstał i działał „Heimatschutz”*, która zawiera relacje o zbrodniach popełnianych przez Niemców podczas powstania wielkopolskiego.

Autorami wystawy byli Małgorzata Potocka i Łukasz Jastrząb.

Łukasz Jastrząb

